

Kalkdekorationer og Maling med Blod.

Af T. Kragelund.

I de gamle Bygninger til Herregaarden Kjærgaard i Hunderup Sogn, der i mange Aar af Vilslev-Hunderup og omkringliggende Sogne benyttedes som Fattiggaard, fandtes der i en Stue lidt, men smuk Vægdekoration.

Bygningerne paa Kjærgaard benævnedes saaledes: Hovedbygningen med Facade mod Øst, derfra to Sidsfløje, den mod Nord kaldtes Kavalerfløjen og var indrettet med mange Værelser, bl. a. til Gæsteværelser for tilrejsende Familie, eller naar der var indbudt til Jagtselskab. Sydfløjen kaldtes Fruer- eller Jomfrusfløjen og var indrettet med Værelser til daglig Syssel samt Gæsteværelser. Hele Kælderpartiet var til Køkken, Bryggers, Bage- og Vaskerum samt Værelser til Tjenesstepigerne.

Blandt de mange Værelser i Fruerfløjen var der to op mod Hovedfløjen, der mest blev omtalt. Det var den blaa og den gule Stue, der væsentligt blev benyttet af de kvindelige Herskaber som Opholdsstuer.

Navnet til Stuerne bevaredes og nævntes ligeledes, da Bygningerne udnyttedes til Fattiggaard. Det var i den blaa Stue, der fandtes Vægdekorationer.

Bygmester Hans Jæger i Hunderup havde i mange Aar Reparationsarbejdet paa Kjærgaard, ogsaa naar de store Stuer skulde kalkes. I Aaret 1902 sad der store Kalklag løse eller syntes at være løse i den blaa Stue. Hans Jæger pikkede med en Hammer ganske løst paa Kalklaget, der løsnedes og faldt ned. Det var, syntes Hans Jæger, et mærkeligt Underlag. Et større Kalklag blev løsnet og gav efter. Den grundige Undersøgelse gav til Resultat, at der i

Bygmester Hans Jæger,
født 3. Maj 1876.

sin Tid havde været Kalkmalerier i den blaa Stue.

Hans Jæger var stærkt historisk interesseret, en Interesse, som yderligere udvikledes i hans Læretid hos Bygmester Jeppe Schmidt i Sejstrup, der havde Kalkning og Reparation af flere Kirker. Ved dette Arbejde havde Hans Jæger ofte været med og derved faaet Kendskab til Vægdekorationerne i de gamle Kirkebygninger. I Hunderup Kirke var Hans Jæger ogsaa med til at afdække nogle Kalkmalerier. Resultatet viste, at de var helt ødelagte og atter maatte overkalkes.

I den blaa Stue paa Kjærgaard søgte Hans Jæger videre, og Enderesultatet blev, at der hele Vejen rundt under Loftet havde været en Bort eller Frise meget enkel, men køn og midt paa Vægfladen ind mod den gule Stue, fandtes en meget smuk og dekorativ Blomsterkurv eller rettere en Frugtskaal, der saas tydeligt Æbler, Pærer, Kirsebær samt nogle ukendte Frugter.

Mellem Frugterne var Skaalen fyldt med farvestraalende Blomster. Af Blomsterranken rundt under Loftet var kun enkelte Stykker godt bevaret og maatte

Fotografi af Frisen i den blaa Stue paa Herregaarden Kjærgaard, tegnet af Bygmester Hans Jæger. De to Streger havde en smuk blaa Farve og sikkert givet Ideen til at hele Stuen senere engang i Tiden er kalket hel blaa og faaet Navnet den blaa Stue. Figurerne mellem de to blaa Streger havde en gul Farve.

derfor atter dækkes af et Kalklag. Frugtskaalen var saa godt bevaret, at en Kunstner blev tilkaldt for at friske lidt op paa Farverne.

Meget lidt om Fortiden er sammenkædet med Dato og Aarstal, derfor forsvinder der saa uendelig meget i Glemslens Hav. Frugtskaalen paa Væggen i den blaa Stue, der i adskillige Slægtled fremkaldte Drøm og Længsel under det daglige Arbejde, er nu ogsaa borte.

— — —

Bonden vilde ogsaa gerne have det smukt i sin lille lavloftede Stue, særlig Kvinderne var ude om at faa lidt Forandring.

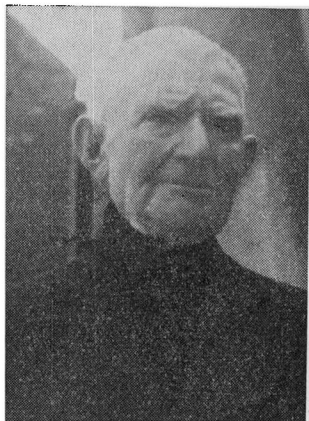
Kalk havde de kendt og brugt i mange Aar, men Farver var noget helt andet. Sod fra Ildstedet kunde farve Kalken lysegraa, mørkegraa og næstæn sort. Men heldigvis lærte man at bruge en anden Farve, som var mere tiltalende, og det var Okker fra Vandet i Grøfterne. — Af et Stykke tyndslidt Hørgarnstøj sy

edes en Pose, der blev udspilet med en Vidjekrans og holdt nede i Vandet, saa det kunde løbe ind i Posen. Efter en Tids Forløb var der afsat saa meget af den røde Okker i Posen, at alle Aabninger var tætte. Posen blev baaret hjem og hængt til Tørre. Naar Posen var helt tør, kunde Okkeren rystes af og blandes i Kalken. Farven blev da rød eller rødbrun, alt efter som der kom lidt eller meget Okker i Kalken. Farven var nu til Stede, og naar den skulde anvendes, maatte den Tids Mennesker tage Fantasien til Hjælp. Hvorledes de første Forsøg faldt ud, kender ingen. Men hvad Kalk med Farver senere udvikledes til, findes heldigvis i frisk Erindring endnu.

Gamle Chr. P. Christensen i Esbjerg, født 17. Marts 1859 i Sejstrup, Hunderup Sogn, fortæller, at han som lille Dreng havde Ophold hos sine Bedsteforældre Lene og Niels Peder i Søhale, Vester Nebel Sogn. Bedsteforældrene havde overdraget Gaarden til Sønnen Niels Kristian, selv havde de bygget et lille Aftægts-hus.

I de Aar, Chr. P. Christensen opholdt sig hos Bedsteforældrene, lod Sønnen den gamle Gaard ombygge. Ved Nedbrydningsarbejdet af det gamle Stuehus, saa

Chr. P. Christensen noget, han aldrig glemte, og det var, at alle Skillevægge var muret op af ene regelmæssigt skaarne sorte Tørv (eller Klyne). Disse Skille-

Chr. P. Christensen
født 17. Marts 1859.

vægge var muret i Lermørtel og pudset i samme. De sorte Tørv, der i de mange Aar havde siddet i Væggene, var efter Nedbrydningen, og efter at Leret var banket af, udmærket til Brændsel.

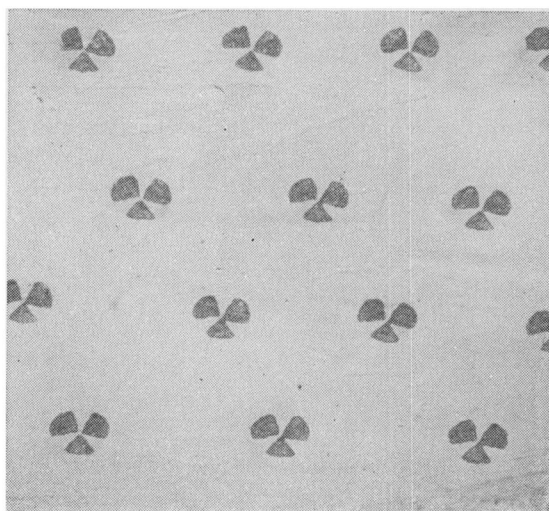
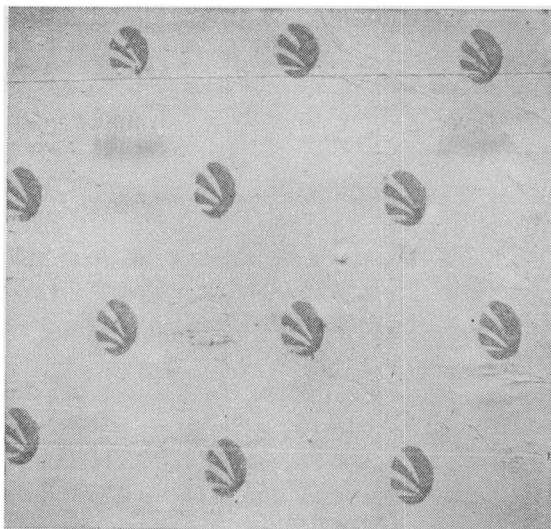
Det er dog særlig Vægdekorationerne, som Chr. P. Christensen fortæller om. Bedstemoderen holdt Huset pænt og rent. Væggene var hvidkalket. I Forstuen og Køkkenet var der Dekorationer paa Væggene. Til dette anvendte hun Blaaelse (Ultramarin) udrørt i Kalk. Det var tyktflydende, og hun havde det i en Skaal. Bedstemoder tog saa en Kartoffel, som hun skar midt over, og i det glatte Snit skar hun nogle Indsnit, saa noget af Kartofflen faldt væk.

Denne tilskaarne halve Kartoffel tog hun da og dyppede Snitfladen i det blaa Kalk, og derefter trykkede hun Kartofflen ind mod den hvidkalkede Væg, saaledes fortsatte hun, til alle Stuens Vægge med passende Mellemrum var paatrykt blaa Figurer.

Chr. P. Christensen fortæller, at Dekorationerne altid var forskellige fra det ene Hjem til det andet. Snittene i Kartofflerne var aldrig ens. Forskellen fremkom ogsaa deraf, om det var en stor eller mellemstor Kartoffel, der var benyttet.

Enkelte benyttede et lille Stykke udslidt uldent Tøj eller noget strikket. Dette blev dyppet i den farvede Kalk, og dette førtes med bevægelige Fingre mod Vægfladen fra Gulvet og op til Loftet med passende Afstand. Resultatet blev nogle fantastiske Striber eller Borter paa den hvidkalkede Væg.

Den blaa Farve var mest almindelig. Okker, den rødbrune, benyttedes ogsaa. Det var kun Forstue og Køkkenvæggene, der blev paatrykt. I de andre Stuer var Væggene altid hvidkalkede. Denne Maade at dekorere de kalkede Vægge brugtes enkelte Steder helt

Vægflader, paatrykt med Udsnit i en Kartoffel.

til ca. 1890. Det er derfor kun de ældre, der endnu har det i frisk Erindring.

Hjemmenes Udseende og Udsmykning nu, sammenlignet med vore Bedsteforældres kan man fristes til at sammenstille som Foraar og Sommer.

Længsel efter Skønhed og Livsglæde havde vore Bedsteforældre, og de viste det i deres Hjem. Vor Slægt har faaet Markens Blomsterpragt i Form af Hygge og Velvære ind i Hjemmene.

Man fristes til at spørge: Hvad giver størst Glæde og Tilfredshed i Tilværelsen: i den Tid der stræbes efter noget, haabes og længes, eller naar det ønskede er opnaaet?

— — —

Til Slut vil vi lade et Par af de gamle fortælle, som selv har kendt og udøvet nu forsvundne Maader at udsmykke, kalke og male paa.

Maler Valdemar Mogensen, der er født 21. Juni 1879 i Frederikshavn, fortæller:

»Som Søn af en gammel Haandværkerslægt havde Haandværket min tidligste Interesse, og i mit 13. Aar var Beslutningen taget: Jeg vilde være Maler, og et halvt Aar efter blev en Plads ledig i min Hjemmeby hos en dygtig og anerkendt Mester; desværre var han allerede dengang svagelig, men til Trods herfor holdt han strengt paa, at Haandværket blev lært fra Bunden. Renlighed og Properhed var en Hovedregel. — Arbejdet begyndte Kl. 6 om Morgenen og varede til Kl. 6 Aften.

Al Maling blev blandet eller fremstillet paa Værkstedet, og det var naturligvis Lærlingen, der blev sat til det værste. De forskellige Farver blev købt i tør Tilstand, og det meste som smaa, stenhaarde Klumper,

der først maatte knuses og derefter blandes med Olie, for saa at rives.

Rivningen foregik paa en stor Stenflise og en mindre, flad Sten, der toges fat paa med Haanden. Farven med Olien blev hældt ud paa Flisen, og saa begyndte Rivningen eller Gnidningen med Stenen frem og tilbage eller rundt, som det passede bedst. Det tog lang Tid at faa Malingen reven saa fin, at den var tilfredsstillende for Mester, men man

Maler Valdemar Mogensen,
født 21. Juni 1879.

lærte efterhaanden at faa den ønskede Finhed. Vi var jo underkastet »Hustugt«, som bestod i Lussinger ved den mindste Forseelse og Uagtsomhed. Det gjorde sit til hurtigt at forstaa.

I mit første Læreaar blev Frederikshavns nye Kirke malet, og til Hjælp ved dette Arbejde havde min Mester fæstet en fra Aarhus anerkendt og dygtig Malersvend. Under Arbejdet sammen med ham fortalte han mig om Arbejdet i fremmede Lande, og det optog min unge Fantasi paa det stærkeste.

Inden mit første Læreaar var ude, døde min dygtige Læremester, Gotlib Johansen.

En ny Plads maatte søges. Fantasien om det fremmede spøjte stadig.

En Annonce i »Jyllandsposten« bragte 4 Tilbud, deraf et fra min Hjemby Frederikshavn, men Udlængslen tog Overhaand. Jeg valgte en Plads i Varde, der laa længst fra Hjemmet. Det var i Datiden en Tog-

rejse paa 19 Timer. Nu siger jeg altid, at det var min første Udenlandsrejse. Det var et udmærket, men strengt Lærested, jeg fik.

Mester holdt Hest og Vogn, og den yngste Lærlings Pligt var at holde Hest og Køretøj i Orden, og det skulde være fin-fin. Lærlingen begyndte om Morgen Kl. 4, saa Stald, Hest og Køretøj var i Orden til Kl. 6, naar Arbejdet begyndte.

Grundigt og solidt blev alt Arbejde udført. Der forlangtes Akkuratesse i de mindste Enkeltheder, ved Farveblanding og Rivning ligesaa. Ferniskogningen maatte vi selv udføre, og det foregik ude i Gaarden, hvor en stor Grubekedel blev opstillet, og deri kom saa den raa Linolie, tilsat Sølvglød. Ved stadig Fyring og Røring i Olien blev den bragt til at koge. Ferniskogningen fordrede den største Paapasselighed, for ved mindste Uforsigtighed eller Uopmærksomhed kunde der ske den store Ulykke, at Ilden fik fat i Olien, og saa gik det hele op i Flammer.

Vi nye Lærlinge havde af de ældre Lærlinge faaet Udfaldet af et saadant Uheld skildret saa grundigt, at vi nok skulde passe paa, at noget saadant ikke skulde ske.

Vi maatte mange Gange langt ud paa Landet for at udføre vort Arbejde. Saaledes maatte jeg engang gaa fra Varde til Blaavand og male Milepæle og Vejskilte. Min Ordre lød: Nu har du at male dem alle paa Vejen derud, og naar du har sovet derude, maler du dem igen derudefra og herind, og saa er du her i Morgen.

Jeg fik en Oppakning paa ca. 50 Pund Maling, men saa var der heller ingenting, da jeg kom hjem.

Vi havde ogsaa et stort Værksted for Vognmaling. Helt fra Gram i Sønderjylland kom der undertiden

en hel Række Vogne, bundet efter hinanden til os for at blive malet.

Behandlingen, en saadan Vogn fik, var enestaaende; i første Omgang fik den en Gang Maling, derefter Kitning, og saa blev den overmalet 3 Gange med meget tyk Maling (vistnok meget fint revet Skiffer), udrørt i Fernis og Terpentin og derefter overmalet med en tynd, brun Farve. — Efter et Par Dages Tørretid kom et Arbejde, som for os Lærlinge ikke just var efterstræbt, nemlig at vandslibe Vognen med Sandsten og Vand, saa der fremkom en aldeles glat Flade, hvor der intet Sted var noget af den brune Farve til Syne; saa først kunde den egentlige Maling foregaa.

Afslibningen med Sandsten og Vand foregik altid ude i det fri, baade Sommer og Vinter; det var ikke morsomt i 15 Graders Kulde. Vognhjulene var ogsaa et Problem. Om Sommeren var det rart at holde paa de kolde Hjulringe, selv om Mester paa det bestemteste advarede derimod. Han sagde: Det vil give Frost i Fingrene til Vinter.

Om Vinteren blev Fingrene tykke af Frost. Mester saa det og sagde da: Jeg har jo sagt, du maa ikke holde paa Hjulringene, og saa vankede der Lussinger.

Næste Sommer kunde jeg huske det og fik ikke siden Frost i Fingrene.

Rundt om paa Bøndergaardene havde vi meget Arbejde. Det var for os Malere morsomt at se og opleve, hvorledes der arbejdedes paa en Bondegaard. Jeg var meget optaget af at se, hvorledes Konen og Pigen paa den hvidkalkede Væg i Forstue og Køkken satte Blomster ved Hjælp af Udskæringer i Kartofler, som de dyppede i blaa eller gul Kalkfarve.

En Foraarsdag kom en Gaardmand fra Ho — eller i Nærheden deraf — ind paa Værkstedet og vilde tale

med min Læremester. Manden sagde: Goddag, Ingvardt Jørgensen, nu er det, at vort Træværk skal males, for nu har vi Dyrene.

Da det skulde være nu, kom vi af Sted Dagen efter, og straks da vi kom til Gaarden blev to næsten nyfødte Kalve slagtet. Blodet blev der meget nøje passet paa, saa intet gik til Spilde, og ligeledes blev der passet paa, at det ikke løb sammen (koagulerede).

I et Kar blev der straks udrørt noget læsket Kalk, der blev sat til Bundfældning, og kort Tid efter stod der et klart Vandlag over Kalken, der var sunket til Bunds. Af dette klare Kalkvand blev noget rørt op i Blodet sammen med tørt, blaat eller rødt Farvepulver. Med denne Blanding malede vi det udvendige Træværk, Døre og Porte i Udhusene. Maleblandingen var meget holdbar; naar det blev tørt, lignede det Lak, da det stod med en glashaard Hinde. *)

Efter flere Aars Forløb saa jeg atter de med Blod malede Porte og Døre, og Farven var ikke særlig falmet eller medtaget.

I vor mekaniserede Tid er det næsten uforstaaeligt, at jeg i min tidligste Ungdom har udført noget saa primitivt som at male Porte og Døre med Blod og Kalkvand og rødt eller blaat Farvepulver.«

Enkefru Jensen, Frihedsvej 35, Esbjerg, der er født 19. September 1855 paa Ulvegaarden i Tjæreborg, svarer paa vort Spørgsmaal, om hun kendte til Dekorationer paa kalkede Vægge, følgende: »I mit Barnsdomshjem brugte vi altid Kalkdekorationer, og det saa man i alle Gaarde og Huse dengang.

*) Det var tidligere meget almindeligt at male med Kalveblod. H. F. Feilberg oplyser, at med Kalveblod og rød Aske maledes Stolperne paa de glds. Huse.

Den store Foraarsrengøring skulde altid være færdig inden Pinse, alle Stuer blev kalket, og i Køkken og Forstue blev der paa den kalkede Væg, naar den var fuldstændig tør, paatrykt blaa Kalkdekorationer ved Hjælp af en halv Kartoffel, der i Snitfladen blev skaaet i Facon, saa der fremkom enten et Tre- eller Firkløver.«

Enkefru Jensen,
født 19. September 1855.

Fru Jensen fortsætter:
»Da jeg blev gift, og min Mand og jeg fik vort Hjem

i Tistrup ved Varde, brugte jeg ligeledes i mange, mange Aar at dekorere Væggene i mit Køkken og min Forstue paa samme Maade. En Tid brugte jeg ogsaa at komme Okker i Kalken til Køkkenet. Den gule Farve paatrykt med blaa Dekorationer syntes jeg var pæn, og det var i det mindste en Forandring.«

Der er ogsaa et andet Spørgsmaal, Fru Jensen. Kendte De til at male med Blod i Deres unge Dage?

»Ja, det kan De tro«, svarer Fru Jensen. »Vort udvendige Træværk, Stolper, Porte og Døre blev malet med Kalveblod, blandet med Kalkvand og tilsat Malespulver, og denne Maling var meget holdbar.«

Hvorfor bruges den Slags ikke mere?

»Det er vanskeligt at svare paa«, siger Fru Jensen, »men for Malingens Vedkommende blev det umuligt i den Tid, da næsten alle Kalve fik Lov at leve, saa maatte der jo bruges noget andet til Erstatning for Blodet. — Og saa gled vi jo ogsaa ind i en ny Tid,

da meget af det daglige var for ringe og gammeldags at bruge. — Med Kalkdekorationerne gik det ligesaa.«

Fru Jensen smiler og siger: »Jeg har lært en Del i de snart 91 Aar jeg har levet, bl. a. ogsaa at Møden er en Stormagt, der til Tider er Aarsag til, at noget gammelt og godt hensynsløst kastes bort.«
